

Arnstad om fascismen igår och idag



Innehåll

| | |
|--|----|
| Introduktion..... | 1 |
| Per Olsson: Arnstad om fascismens historia..... | 2 |
| Daniel Wiklander: Fascismen bortom mytbildningen..... | 4 |
| Håkan Blomqvist: Feldoserat recept mot fascismen..... | 8 |
| Daniel Hedlund: Älskade fascism – recension..... | 10 |
| Håkan Blomqvist: Oförskräckt om fascismen – men varför jaga enkel formel?..... | 10 |
| Ali Esbati: Älskade fascism; recension..... | 13 |

Introduktion

I mars 2013 utkom Henrik Arnstads sedan länge förannonserade bok *Älskade fascism....* Arnstad har länge drivit tesen att fascismen idag är ett stort hot i Europa, även i Sverige, där Sverigedemokraterna (SD) representerar detta hot. Att SD inte företer några större likheter med mellankrigstidens stöveltrampande, våldsbenägna, öppet demokratifientliga fascist-rörelser det är ju uppenbart, även för Arnstad. För att kunna använda sig av termen fascism på de nya högerextremistiska och högerpopulistiska partierna dit vi kan räkna SD, så har Arnstad förespråkade en definition av fascism där mycket av det som vi historiskt förknippat med fascistiska rörelser inte längre är särskilt viktigt.

Givetvis finns många som inte är beredda att acceptera dessa Arnstads uppfattningar och i synnerhet hans recept för att bekämpa det hot som de högerextremistiska partierna utgör. Vi har här samlat några artiklar som med utgångspunkt från Arnstads bok diskuterar dessa frågor. Artiklarna är hämtade ur vänsterpress (*Offensiv, Arbetaren, Internationalen, Clarté* och norska *Klassekampen*) och redovisas i tidsordning. Av artiklarna är den andra (från *Arbetaren*) minst kritisk, även om också den sätter frågetecknen i kanten när det gäller Arnstads förespråkande av en blocköverskridande allians för att bekämpa Sverige-demokraterna.

Lästips – fler artiklar om Arnstads bok och fascismsyn på marxistarkivet:

[Torbjörn Tännsjö: Vad är fascism?](#)

[Martin Fahlgren: Hur stoppar man Sverigedemokraterna?](#)

20/4 2013 MF. Kompletterad med recensioner av Håkan Blomqvist och Ali Esbati 8/9 2013.

Per Olsson: Arnstad om fascismens historia

Offensiv nr 1045 (10 april 2013)

Henrik Arnstads nya bok *Älskade fascism – De svartbruna rörelsernas ideologi och historia* (Norstedts förlag, 2013) har rönt stor uppmärksamhet. Överlag har boken fått goda recensioner.

I bokens inledning hävdar Henrik Arnstad att han författat ett standardverk som är tänkt att ”fungera som kunskapskälla för den intresserade allmänheten, som stöd till åt den som deltar i den offentliga debatten och som en bred orientering inom akademiska studier av fascismens ideologi och historia”. Det är en ambitiös målsättning som boken inte riktigt svarar upp till.

Med hänvisning till den brittiska historikern Roger Griffin definierar Henrik Arnstad fascismen som en ultranationalistisk rörelse som vill genomdriva ”den förment degenererade nationens återfödelse”.

Arnstad erkänner att detta är en långt ifrån heltäckande beskrivning, men låter icke desto mindre Griffins ensidiga definition bli bokens bärande tes.

Att börja med att analysera fascismen utifrån ideologi – idéer, program och teori – riskerar att bli en metod som förbigår de avgörande historiska, sociala, politiska och ekonomiska orsakerna till fascismens framväxt.

Fascismen, som strävar efter att likvidera arbetarrörelsen och den redan begränsade borgerliga demokratin, utgör därmed en dödlig fara för den organiserade arbetarklassen och ytterst alla som står i vägen för dess väg mot makten. Därav följer: Ingen plattform för fascister och nazister.

Arnstad instämmer, utan att egentligen förklara varför, med de borgerliga ”förståsigpåare” som hävdar att fascismen inte kan beskrivas som ”kapitalismens redskap”. Men om fascism och nazism inte är kapitalismens redskap, vilket klassherravälde är det då man så blodigt vill försvara och bevara?

Arnstad hävdar till och med att uppgifterna om de tyska kapitalisternas omfattande ekonomiska stöd till Hitlers nazistparti är ”osanna” och han vill inte ens erkänna att fascismens ideologi är elitistisk, utan påstår att den är ”folklig”.

Det är sant att fascismen och den tyska nazismen med sin uttalade antisemitism och folkmord framför allt hämtade stöd från det som ibland kallas medelklass och småborgerligheten – jordbrukare, småföretagare, demobiliserade militärer och arbetslösa som hade förlorat allt hopp. Sociala grupper och skikt i samhället som kände sig trängda, förrådda och ruinerade av de dominerande samhällsklasserna: kapitalisterna och inte minst arbetarklassen och deras organisationer. Det var framför allt mot de sistnämnda som hatet riktades. Vad som förenar alla fascistiska rörelser är att dess våldsamma aktivism riktas mot den organiserade arbetarklassen – arbetarrörelsen. Långt innan man kom till makten hade fascisterna inlett sitt krig för att krossa arbetarrörelsen i blod.

Fascism och nazism är ingen form av ”vanlig” reaktion, utan en följd av kapitalismens dödskamp och sprungen ur en tid av revolution och kontrarevolution.

I sina lysande skrifter om kampen mot fascism och nazism skriver den ryske revolutionsledaren Leo Trotskij att:

”När fascismen segrat samlar finanskapitalet direkt och omedelbart alla maktens redskap och institutioner i ett järngrepp. När en stat blir fascistisk innebär det inte bara att styrets former och metoder förändras utan det innebär först och främst att arbetarnas organisationer förintas. Just i detta ligger fascismens kärnpunkt” (Leo Trotskij: [Vad härnäst? Det tyska proletariats ödesfrågor](#), 1932).

Arnstads historiebeteckning koncentreras främst på hur Benito Mussolinis fascistiska rörelse tog makten i Italien 1922. Förvånansvärt lite utrymme ägnas åt nazismen i Tyskland.

Även om Mussolinis rörelse till en början var en brokig samling är det helt fel att teckna bilden av fascisterna som varken ”höger eller vänster”. De italienska fascisterna var en kontrarevolutionär rörelse som främst ägnade sig åt att med våld slå ner lantarbetarna, mörda och misshandla socialister, kommunister och fackligt aktiva samt att bränna ner arbetarrörelsens lokaler och kontor.

Fascismen kunde växa fram efter att de italienska arbetarna inte kunnat gripa makten under de röda åren 1919-20 (*biennio rosso*) i den väldiga våg av fabriksokupationer som svepte fram över landet och som nådde sin kulmen hösten 1920 då arbetarna tog över flera av landets städer.

Revolutionens nederlag och den besvikelse som följde i kombination med ledningens ständiga vacklande försvagade arbetarrörelsens möjlighet att stoppa Mussolinis terrorband (Svartskjortorna) som efter 1920 åkte från ort till ort för att slå ner arbetarorganisationerna.

I takt med att fascisterna växte i styrka började de också få ett allt större stöd, inkluderat finansiellt från kapitalistklassen. Den antikapitalistiska retorik som hade funnits, som reflekterade småborgerlighetens misstänksamhet och ilska mot kapitalister och den politiska eliten, tonades ner.

De borgerliga politikerna hade inga problem med att samarbeta med Mussolini. Italiens borgerliga liberaler bildade en valallians med fascisterna 1921. Året därpå överlämnade den härskande klassen makten till fascisterna, som precis som i Tyskland aldrig vann majoritetsstöd i val.

Kapitalisterna, som hoppades på att kunna kontrollera Mussolini och Hitler, kunde bara gnissla tänderna när fascisterna tog ett järngrepp över statsmakten och även de egna traditionella politiska organisationerna förbjöds. Men hellre det än en socialistisk revolution, vilket inte bara var en hållning de tyska och italienska kapitalisterna hyste utan även andra länders borgerlighet.

Det är just att fascismen baserade sig på en massrörelse som gjorde att den väl vid makten kunde penetrera varje cell i samhällskroppen och fysiskt likvidera arbetarrörelsen – som i det kapitalistiska samhället utgör embryot till socialismen.

Väl vid makten utvecklades de fascistiska regimerna snabbt till polisregimer som bara kan sitta kvar på grund av att arbetarklassen är nedklubbad och paralyserad. Det tar generationer att övervinna det oerhörda historiska nederlag som fascismens seger innebär. I Italien och Tyskland kom andra världskrigets utgång – Mussolini störtades redan 1943 – att ända fascismen. Men i Spanien och Portugal, som hade stått utanför kriget, skulle fascistregimerna som förvandlats till hatade diktaturer inte komma att svepas undan förrän i mitten av 1970-talet.

Arnstad menar på fullt allvar att om alla de etablerade partierna hade enats skulle fascismen ha stoppats, trots att hans egen historiebeteckning visar det motsatta. Det var den borgerliga politiken jämte sveket från arbetarrörelsens ledning – både socialdemokratiska och kommunistiska – samt facktopparnas feighet som gav de fascistiska demagogerna vind i seglen. I skydd av statens påstådda ”neutralitet” i klasskampen kunde de fascistiska terrorbanden bedriva krig mot arbetarrörelsen.

Att Arnstad försöker förlöjliga alla som menar att ett av fascismens särdrag är dess paramilitära förband är ett uttryck för att han inte kan greppa vad fascism är och än mindre hur den ska bekämpas. Våldet och de paramilitära styrkorna är direkt sprungna ur den fascistiska ideologin.

Samhället ser annorlunda ut idag än under 1920- och 30-talet. De småborgerliga massor som utgjorde fascismens ryggrad är decimerade, arbetarklassen i vid mening är i stor majoritet. Med det ödesdigra facit i hand – andra världskrigets barbari och att halva Europa kom under det stalinistiska Sovjets kontroll – kommer den härskande klassen inte heller att i framtiden bara överlämna statsmakten till fascisterna.

Arnstad är djupt pessimistisk. Enligt honom är det bara ”det fascistiska blocket”, i vilket han felaktigt utifrån sin ensidiga analys placerar Europas alla högerextrema partier som exempelvis Sverigedemokraterna, som erbjuder någon framtidstro.

Sverigedemokraterna är ett rasistiskt högerparti, men än så länge inte fascistiskt.

Dagens fascistiska eller nazistiska grupper är i regel små, men våldsamma sekter som vill skrämja och skapa kaos. De kan lika lite som Sverigedemokraterna bekämpas av de etablerade partiernas prokapitalistiska politik och statliga rasism.

Rasismen och nazistvåldet kan bara bekämpas genom en organiserad masskamp som säger: Ingen plattform för nazisterna – enad kamp mot högerpolitik och rasism.

Per Olsson

Daniel Wiklander: Fascismen bortom mytbildningen

Arbetaren 18 april 2013

Tala om kultur i stället för ras, utmåla minoritetskulturer som skadliga för sammanhållningen i samhället och skylla arbetslösheten på invandringen. Receptet för fascismens återkomst lades för över tre decennier sedan. Henrik Arnstads nya bok *Älskade fascism* är både intressant och medryckande, men Arnstads maning till samling mot fascismen över hela höger-vänsterskalan har bara bäring i tider utan skarpa motsättningar i samhället, menar veckans radarskribent.

Europa låg fortfarande i ruiner efter andra världskriget när fasciströrelsen tog sina stapplande steg mot comeback. 1951 hölls ett möte i Malmö med syfte att plocka ihop spillrorna och på sikt återupprätta fascismen. Vård var Per Engdahl, redan då en veteran och central gestalt inom den svenska fasciströrelsen.

Redan vid tiden för Malmömötet hade Engdahl klart för sig att rörelsen måste tänka nytt. Rasbegreppet var för belastat och behövde bytas ut. Kultur blev det nya kodordet.

62 år senare har den nutida svenska utlöparen av Engdahls initiativ för en ny fascism nått framgångar som 1930- och 40-talens djupt splittrade svenska rörelse bara kunnat drömma om. Då samlade man många aktivister, och med Tysklands framgångar i kriget kände de säkert framtidstro – men några vidare valframgångar fick inget av partierna innan den svenska demokratin gjorde en paus under kriget. Och när krigsåren var till ända 1945 var det också definitivt över för den blågula fascismen. För den gången.

Per Engdahls initiativ från 1951 utvecklades och förfinades av den franska intellektuella rörelse som kallats den nya högern, och som lät sig inspireras av 68-rörelsen och i synnerhet av den italienske marxisten Antonio Gramscis teorier om hegemoni och hur man bryter den. Den nya högerns chefsideolog Alain de Benoist hade inga höga tankar om det franska högerradikala partiet Front National när det grundades 1972, men partiet visade sig mycket

skickligt på att anamma den nya strategin och det nya språkbruket.

I april 1979 formulerade Per Engdahl i Nysvenska rörelsens tidning *Vägen framåt* sin strategi för framtidens svenska fasciströrelse, och idéerna från Malmö 1951 och från den franska nya högern gick igen. Senare samma år bildade gamla nazister och yngre aktivister kampanjorganisationen Bevara Sverige Svenskt, som arbetade efter Engdahls strategi och som fick ett enormt genomslag där namnet i förkortning parkerade sig i folks medvetande. Inte minst i form av klistermärken och ymnigt förekommande skolgårdsklotter: ”BSS”. Som metapolitisk aktivism i den nya högerns anda var det föredömligt.

Efter ett tidigare misslyckat försök startade så 1988 ett fungerande parti ur BSS – Sverigedemokraterna. De hämtade sin första partiordförande från det nationalsocialistiska NRP och värvade sina gatuaktivister bland högerradikala skinheads. 22 år senare tog de plats i riksdagen.

Strategin känns fortfarande väl igen från Engdahl och BSS: Tala om kultur i stället för ras, utmåla minoritetskulturer som skadliga för sammanhållningen i samhället, skyll arbetslösheten på invandringen, och odla myten om att det finns saker man ”inte får säga i det här landet”. Särskilt om invandring.

Det är ett viktigt faktum att orienteringen bort från den öppna rasideologin och de övertydliga influenserna från tysk nazism inte är något som en ny generation utvecklat som en uppgörelse med gamla Tredje riket-nostalgiker – även om den motsättningen naturligtvis funnits – utan alltså kommer direkt från gammelfascisten Per Engdahl.

Härigenom har också Henrik Arnstad stöd när han i sin nya bok *Älskade fascism* argumenterar för att Sverigedemokraterna är ett fascistiskt parti. Han gör det stick i stäv med den etablerade statsvetenskapliga synen på hur fascism ska definieras, och utan att riktigt övertyga av egen kraft. Arnstad tar fasta på partiets rötter och dess mål, snarare än på om de syftar till att avskaffa den parlamentariska demokratin eller verkar för ett korporativistiskt ekonomiskt system. Sådant är inte definierande för fascismen, menar Arnstad. Fascister är egentligen ganska ointresserade av nationalekonomi. I stället är det nationalismen som är det grundläggande, eller med den flitigt citerade fascismforskaren Roger Griffins ord: ”en folklig ultranationalism inriktad på nationens återfödelse”. Det borgerligt demokratiska systemet behöver inte ersättas med en duce som håller flammande tal till nationen från sin balkong i fackelsken, däremot drar även dagens fascister utifrån sin radikala nationalism upp tydliga gränser för vilka som ska få rätt till inflytande i deras samhälle, och bekämpar ”splittrande” fenomen som klasspolitik och feminism.

Älskade fascism är fängslande läsning. Henrik Arnstad har lyckats skriva en bok som inte bara är intressant utan även medryckande på ett vis som gör det svårt att släppa den ifrån sig. En populärvetenskaplig pageturner som lyckas tillföra något nytt på ett – särskilt om vi räknar all litteratur om nazityskland – fullkomligt söndertjat område.

Här beskrivs en rad av mellankrigstidens viktigaste fasciströrelser, och några ingrodda myter avlivs.

Fascismen har fått ett oförtjänt rykte som helt enkelt en militant yttring av en allmänt reaktionär strävan tillbaka till äldre tider, till ett samhälle innan ”syndafallet” ur radikal-konservativ synvinkel, det vill säga franska revolutionen 1789.

Men fjärran från att helt enkelt vara sentida avläggare till de reaktionära upprorsmännen i Vendée som reste sig mot den franska republiken 1793, stod mellankrigstidens fascister för en alternativ modernitet, menar Henrik Arnstad.

Fascister och monarkister hade en gemensam fiende i de liberala republikerna som bildades i Europa efter första världskriget, men fascisternas relation till den konservativa högern var

komplex och skiftande. Fascisterna ville inte ha tillbaka monarkin där den fallit, och var – i alla fall så länge de var militanta massrörelser utan formell politisk makt – radikala motståndare till borgerligheten. Det var också, i alla de länder där demokratin under dessa år gick under, för det mesta den konservativa högern som drog det längsta strået, i kraft av den uppbackning den åtnjöt från etablissemanget. Inte sällan med brutala utrensningar av de fascistiska konkurrenterna som följd.

Inbördeskrigets Spanien är ett exempel på detta. Falangisterna, Spaniens fascister, slöt upp på den konservative generalen Francos sida i kampen mot den demokratiska republiken. Falangistledaren José Antonio Primo de Rivera avrättades av republikanerna, och efter Francos seger upphöjdes han postumt till nationalhelgon och lades till vila i Valle de los caídos, det jättemaosoleum Franco lät slavarbetare från den förlorande sidan bygga utanför Madrid. Falangiströrelsen däremot, som varit en nödvändig bundsförvant under inbördeskriget, utmanövrerades totalt efter kriget och kuvades slutligen med våld. Francisco Franco var inte det minsta intresserad av konkurrens från fascister i sin ultrakonservativa diktatur. Falangisterna ville uppvärdera den spanske arbetaren och vinna över honom från socialismen. Franco å sin sida var enligt Arnstad beredd att utplåna varenda industriarbetare i landet om det var vad kampen för kyrka och fosterland krävde.

En grundläggande skillnad mellan konservatism och fascism, skriver Arnstad, är synen på folket. Medan de konservativa helst ville att folket skulle lyda överheten, dö i dess olika krig och i övrigt sköta sig själva, så väntade sig fascisterna förutom lydnad ett aktivt och entusiastiskt deltagande i byggandet av ett nytt samhälle befolkat av en ny sorts människa. Fascisterna byggde ungdomsorganisationer, kvinnoorganisationer och så vidare för att engagera och inkludera breda lager i formandet av det nya samhället. Detta gjorde dem också på ett annat vis till konkurrenter med andra modernistiska rörelser, som socialdemokratin, vilket är en viktig pusselbit för att förstå ideologins lockelse i de länder där den blev en massrörelse.

Basen för fascistiska rörelser verksamhet har alltid varit organiserat och brutalt våld mot socialister. I de fall man varit framgångsrik på detta område, och i de fall det borgerliga etablissemanget bedömt den osäkerhetsfaktor som en stor och segerrik fascistisk gaturörelse utgör som något att föredra framför en stor och segerrik militant arbetarrörelse, så har den fascistiska rörelsen kunnat inkassera även formellt politiskt inflytande. Inom den marxistiska historiska traditionen har man därför gärna velat framhålla fascismens funktion med facit i hand, som helt enkelt borgarklassens skyddskår i tider av social oro då kapitalismen utmanats av en militant arbetarrörelse. Den tolkningen är inte felaktig, men knappast uttömmande, och det är långt ifrån alltid så fascister själva har sett på saken när de gått ut i strid mot ”de röda”. Marxister har setts som splittrare av nationen, medan fascister strävat efter klassfred. Nationalismen har varit den grundläggande drivkraften. Men även det borgerliga etablissemanget med dess materialism och utsugning av arbetarna – en källa till klassmotsättningar – har setts som fienden.

När väl en fascistisk rörelse svingat sig till maktens höjder, i kraft av just sin duglighet som borgarklassens skyddskår, så måste dock kvarvarande idéer om en fascistisk revolution mot samma borgarklass rensas bort ur leden. En sådan omvandling från kamporganisation till salongsfärdigt regeringsparti är inte sällan blodig, vilket utrensningarna inom det national-socialistiska partiet i Tyskland 1934 är ett välkänt exempel på. Henrik Arnstad påpekar också att Adolf Hitler sällan var intresserad av att samarbeta med radikala fascister i de länder som stödde Tyskland, utan föredrog auktoritära konservativa ledare av Francos typ – något som bland annat den ultraradikala rumänska fasciströrelsen bittert skulle erfara.

Alltför ofta har historiker bara brytt sig om de fascistiska rörelser som förmått att för längre eller kortare tid skapa en totalitär stat – likt Mussolinis Italien eller Hitlertyskland. Flera andra europeiska rörelser fick stora framgångar utan att nå ända fram, och den verkliga styrkan med

Arnstads bok är att han synliggör att även dessa rörelser självfallet haft enorm betydelse för det politiska livet i respektive land. När en militant organisation som den finska Lapporörelsen är så inflytelserik att den har informellt stöd av landets styrande och kan misshandla och mörda socialister som den vill och komma undan med det, försvinner inte påverkan den gör på ett samhälle bara för att rörelsen förbjuds.

På samma vis finns inte en chans att en så stark fascistisk rörelse som den franska på 1930-talet helt dör ut när den inte lyckas erövra makten. Naturligtvis innebar Tysklands ockupation att nazism blev något fult i Frankrike, men de underliggande strömningarna i samhället kan inte vare sig amerikanska landstigningstrupper, kult kring La résistance, eller förräderirättegångar råda bot på.

Under Algeriets befrielsekamp 15 år efter andra världskrigets slut bubblade högerradikalismen fram igen på allvar. Kriget fördes smutsigt och bittert från kolonialmakten med tortyr och övergrepp. 17 oktober 1961 kom kriget för en dag till Paris, då 200 algerier dödades när polisen öppnade eld mot en fredlig demonstration och dumpade skadade i Seine. Efter att Algeriet fått sin självständighet smidde förbittrade officerare i den underjordiska organisationen OAS planer på att mörda president de Gaulle och göra statskupp. Tio år efter förlusten av den nordafrikanska provinsen bildade en före detta främlingslegionär och torterare från Algerietkriget sitt eget högerradikala parti. Hans namn var Jean-Marie Le Pen, och i dag är Front National, som numera helt tagit till sig den moderna välputsade stilen, sedan över 20 år tillbaka en kraft att räkna med i fransk politik.

Det är i resonemanget om ideologiska strömningars långsiktiga påverkan på ett samhälle som vi hittar ledtrådar till hur vi ska tolka dagens svenska politiska utveckling. Det är möjligt att Sverigedemokraterna, om de klarar av att rekrytera tillräckligt med kompetenta kandidater som förmår följa partilinjen, parkerar sig på 10 procent av rösterna för lång tid framöver. Även om deras direkta politiska inflytande skulle vara begränsat, innebär det en stadigvarande högerradikal influens i det svenska samhället. Vi ser redan hur 1990-talets och det tidiga 2000-talets nationalsocialistiska rörelse mognat och nu konsoliderar sig i Svenskarnas parti – som också numera sent omsider anammat lärdomarna från Per Engdahl och friserat sitt språkbruk och dumpat uniformerna. Detta hade antagligen varit omöjligt utan Sverigedemokraternas framgångar.

Henrik Arnstad talar om att vi kan vara på väg in i ”fascismens århundrade” och manar till samling mot fascismen över hela höger-vänsterskalan. Ultranationalismen utövar en lockelse på många européer, menar han.

En högst befogad fråga är: varför dra gränsen just mellan fascister i Arnstads definition och alla andra? Det är naturligtvis ett faktum att fascistiska partier mycket sällan får något inflytande utan stöd från det borgerliga etablissemanget, så om samma etablissemanget vägrar ha med dem att göra är det ganska kört för dem. Men att vädja till etablerade partiers anständighet låter sig bara göras i tider utan några skarpa motsättningar i samhället. Det kostar mycket lite för Fredrik Reinfeldt att hålla Sverigedemokraterna på armlängds avstånd, exempelvis. Det finns ingen militant arbetarrörelse att slå ned, och SD har för den delen inte ens en militant gaturörelse att göra det med. Deras radikala anhängare består som bekant främst av människor som spenderar en stor del av sin vakna tid med att uttrycka åsikter på internet.

En annan invändning är att västvärldens liberala demokratier är ganska bra på att ta hand om sig själva i dag. Det ska mycket till innan borgarklassen i Europa vänder sig till en militant fasciströrelse för beskydd, man har redan internaliserat många av de sidor av fascismen man haft nytta av under tidigare epoker. Det är inte på grund av fascistiskt inflytande vi i dag ser en utveckling mot militariserad polis, effektivare övervakning, inskränkningar i strejkrätten och interneringsläger för papperslösa – det sköter Arnstads demokrater själva, samtidigt som

de upprätthåller en långtgående legitimitet genom att inte i onödan rucka på yttrandefriheten och föreningsrätten.

Det är självfallet högst befogat att vara orolig för utvecklingen i länder som Grekland och Ungern, där gatubaserade fasciströrelser har stort och växande inflytande. Men för Europa i stort kommer det allvarligaste hotet i dag från de etablerade institutionerna, som gång på gång visat hur lite de bryr sig om demokratin när det finns banker som behöver uppbackning. En batong i ansiktet gör samma skada även om det är en representant för en liberal demokratisk stat som svingar den.

Håkan Blomqvist: Feldoserat recept mot fascismen

Internationalen 16/2013 (19 april)

Nej, Sverigedemokraterna är naturligtvis inte ett fascistiskt parti, åtminstone inte i den mening Europa genomgick det vi kallade fascism under mellankrigstid och världskrig. Risken med Henrik Arnstads närmast gränslöst vidgade definition, återgiven i *Internationalens* reportage från Antirasistiskt Forum i Stockholm häromveckan (nr 13), är en kraftig underskattning av de politiska hot vi står inför i Europa, och inte minst av de reellt fascistiska. Härav följer feldoserade recept för att bemöta fenomen av Sverigedemokraternas typ.

Den klassiska fascismen utgjorde i första hand en massmobilisering av medelklass – småföretagare, lantbrukare, statstjänstemän, poliser och militärer – för att kuva arbetarrörelsen och demokratin. Det var den självständigt organiserade arbetarklassens styrka i fackföreningar, partier och folkrörelser som skulle brytas för att återupprätta mellanskiktets trygghet i en nationell statligt skyddad gemenskap. I bakgrunden stod starka ekonomiska intressen som kunde satsa på det fascistiska kortet när alternativen för att upprätthålla den ekonomiska ordningen tycktes förbrukade.

Centralt för fascismen var just handlingen – den sociala massmobiliseringen, kampen om gatorna och bostadskvarteren. Ideologiskt kunde fascism och nazism vara högst spretiga hopkok av extremnationalism, socialdarwinism, konservatism, futurism, korporativism och socialistisk retorik. Att, som Arnstad, hävda att fascismen varken var höger eller vänster, handlar om dess ideologiska ytvatten. På den nivån strävade fascismen i dess olika varianter mycket riktigt efter att beskriva sig som varken fågel eller fisk utan bara det nationella intresset förkroppsligat.

Inom dagens forskning och debatt är det tyvärr inte ovanligt att göra på samma sätt, det vill säga att förflytta den breda socialpolitiska analysen till den retoriska ytan. Det gäller ju allmänt i det postmoderna intresset för text och ”diskurser” efter den så kallade ”språkliga vändningen” inom humaniora och samhällsvetenskaper sedan 1990-talet. Den förskjutningen har visserligen kunnat ge ny kunskap om den mänskliga kulturen och ofta nyanserat eller omtolkat alltför ensidiga sätt att betrakta både vår samtid och historien. Vad gäller just fascismen har det handlat om att försöka förstå budskapens innebörder och lockelse i deras ”egen rätt”, och inte bara se dem som beställningsprodukter från storkapital och militär.

Men att förstå fascismen *endast* som ett ideologiskt fenomen leder fel. Och än mer galet om dess kärna reduceras till den så kallat ”organiska” nationalismen – eller den ”generiska”, för att tala med den populära fascismenkännaren Roger Griffin som Henrik Arnstad stöder sig på. Denna typ av nationalism tänker sig nationen som en etnisk enhet av utvidgad familjetyp som hålls samman av kulturell – ja gärna rentav biologisk – släktskap i kontrast till den franska revolutionens civiska nationsuppfattning där medborgarskapet står i centrum.

Men ”organisk” nationalism var ingenting förbehållet fascismen utan förenade länge betydligt bredare fält. Öster om Rhen sträckte sig denna typ av nationalism länge långt in i konservativa, liberala och även socialdemokratiska läger. Ja, föreställningen att nationen förenas av

etniska fenomen, i form av kulturell och historisk gemenskap – språk, traditioner, seder och bruk, minnen och ursprung – är i själva verket i allra högsta grad levande i stora delar av världen.

För Europas del räcker det med några blickar öster- och söderut – för att inte tala om gentemot vårt eget samhälle. Den dominerande svenska nationsuppfattningen var långt in i 1950-talet, ja även senare, av denna organiska typ. Det är för svenska förhållanden ett ganska nytt fenomen att betrakta nationen som en rent civisk – medborgerlig – gemenskap. Vi har inte ens ord för det, till skillnad från många andra stater. ”Svensk” står ju både för etniskhet och medborgerlighet därav den ständiga förvirringen kring vad som egentligen menas, där Sverigedemokrater och vid många köksbord landet runt benämningen ”svensk” avser en etnisk tillhörighet medan medborgare med etnisk bakgrund som ”persisk” eller ”turkisk” i bästa fall får heta ”nya svenskar” eller invandrare. ”Amerikan”, som kontrast, är ett i första medborgerligt begrepp, liksom ”russisk” – medborgare i ryska federationen, till skillnad från ”russk”, alltså i någon mening etniskt rysk.

Om fascism kunde reduceras till organisk nationalism, låt vara i dess upphettade form, då vore vi betydligt värre ute än Arnstad föreställer sig och de ”hundra år av fascism” som *Internationalens* reportage varnade för, redan här. Vi omges ju av mer eller mindre het organisk nationalism i stora delar av världen. Från förtryckande majoritetsnationalism till undertryckta ursprungsbefolkningars kamp för sin egenart och sitt självbestämmande.

Men med fascism bör vi förstå något betydligt mer långtgående. På det ideologiska planet kombinerade fascismen sin heta etnonationalism med arsenaler av idéer om styrkans och våldets rätt, ledarvälde och socialdarwinistiska visioner om urval och selektion, avsky mot demokrati, mot olikhet, degeneration och svaghet, för patriarkala ideal, militarism och diktatur. Som samhällspolitiskt fenomen handlade dess strävan om att upprätta en nationell statlig tvångsgemenskap kring den rådande sociala ordningen gentemot utmaningarna från arbetarrörelsen och andra radikala riktningar.

Sverigedemokraterna och dess motsvarigheter är inte fenomen av samma art utan ett parlamentariskt främlingsfientligt, opportunistiskt högerparti som ideologiskt slits mellan – eller koketterar med – uttalad nationalism och konservatism. I partiets ursprung och grundargeneration finns dock tentakler bakåt till äldre svensk fascism – och partiet bereder genom sin politik marken för mer kampinriktade nationalister av fascistisk typ, som exempelvis Svenskarnas parti.

På det sättet kan man betrakta Sverigedemokraterna och dess olika grader av likasinnade i Europa, som Dansk folkeparti, norska Fremskrittspartiet, Sannfinländarna, Front National i Frankrike eller Lega Nord i Italien och så vidare som vägröjare för eller förebådare av politiska alternativ av fascistisk typ, om de sociala motsättningarna skulle skärpas till öppen kamp. Ungefär som det reellt fascistiska Gyllene Gryning under krisens tryck vuxit fram ur högerextremistiska miljöer i Grekland.

Men spelar de någon roll, etiketterna? Vi på vänstersidan levererar ju gärna ganska oreflekterat benämningen ”fascism” mot många avskyvärda fenomen, som brutalt förtryck och förakt för olikhet eller svaghet. Men det är en sak att polemiskt drämma till med ”fascism” som invektiv, en annan att i politisk analys omtolka verkligheten. Man kan naturligtvis lägga in helt nya innebörder i begrepp och mena att de numera avser något annat än när de tidigare användes. Men då måste de skillnaderna klargöras.

Och såvitt jag förstår gäller detta inte Henrik Arnstads tolkning. Han citeras i *Internationalen* för påståendet att den fascistiska rörelsen i Sverige på 1930-talet var 0,6 procent medan den idag är tio procent! Fascismen har aldrig varit starkare i Skandinavien än idag, menar Arnstad i tidningen *ETC* 15 mars, och manar till samling kring ett liberalt demokratiskt block mot det fascistiska...

Som recept i kampen mot dagens nationalistiska extremhöger vore Arnstads rekommendation en säker väg till nederlag. Dessa strömningar växer just för att det liberala politiska etablissemanget alltmer kommit att identifieras med finanskriser, växande klyftor och förstörelsen av välfärdsstaterna. Bara om arbetarrörelsen och radikala vänsterkrafter förmår förena sina idéer om alla människors lika värde med kamp mot det marknadsliberala förstörelsearbetet och dess segregering av människorna, kan vi hindra överströmning till den nationalistiska extremhöger som öppnar dörrarna för lösningar som många hoppades tillhörde historien. Arnstads recept, som uppenbarligen på sina håll uppfattas som radikala ord i rättan tid, riskerar paradoxalt nog att röja väg för just en sådan utveckling.

Håkan Blomqvist

Daniel Hedlund: Älskade fascism – recension

Clarté 1/2013

Behållningen av denna bok är den översiktliga redogörelsen av högerextremismens uttryck i olika länder, särskilt utvecklingen av fascismen så som den formerade sig i Mussolinis Italien. Redogörelsen för samtida fascism(er) är oväntat kort och grund. Arnstad lutar sig huvudsakligen på anglosaxiska perspektiv på fascism, att döma av referenserna.

Undersökningen blir varken hackad eller malen eftersom Arnstad inte skriver fram sitt eget vetenskapliga (alternativt politiska) förhållningssätt tillräckligt, dock kan man skönja det i bakgrunden. I stället verkar det som att han vill vara läsare från alla politiska läger till lags, förutom givetvis självdefinierade fascister. Det blir därför rörigt när fenomen som fascism, nationalsocialism, totalitarism, rasism, antisemitism och förhållandet dem emellan ska berättas, samtidigt som socialism, liberalism, konservatism och deras relationer till fascism också beskrivs. Är Mussolini för fascismen vad Marx är för marxismen? Det förefaller som ”nja” eller ”ibland”, vilket inte är ett tillfredsställande svar för en bok med de här anspråken på att upplysa om fascistisk ideologi (Arnstad utgår från ett närmast lexikaliskt ideologibegrepp). Arnstad upplyser om att fascism inte behöver stå i direkt relation till rasism, men boken präglas ändå av likhetstecken däremellan. Räknar man upp nyckelord som klassenighet, korporativism, monarkism, revolutionär konservatism och förakt för ”svaga” (fattiga, sjuka, ”lata” och kvinnor/feminism), eller nämner den fascistiske skalden D'Annunzios ide om kriget som verktyg för att återföda nationen och låta ”frihetskämpar” sprida civilisation till andra delar av världen, så hittar vi kanske fascistiska embryon lite varstans inom borgerligheten. Arnstad skriver dock huvudsakligen bort analyser av fascism/nationalism/rasism, där sådana uttryck kan anses vara en restprodukt av kapitalismens socialt söndrande effekter, genom att lyfta fram Stalin och/ eller Sovjetunionens skrivningar om fascismen som ovetenskapliga och/eller politiska. I stället får vi veta att fascismen är en ”tredje väg”, vare sig höger eller vänster (men inte heller mitten), en beskrivning som säkert hade smickrat t.ex. Juan Perón.

Daniel Hedlund

Håkan Blomqvist: Oförskräckt om fascismen – men varför jaga enkel formel?

Internationalen 16 juni 2013

Handlar fascismen bara om ideologi? Är det ultranationalismen man bör koncentrera sig på? Håkan Blomqvist läser Henrik Arnstads *Älskade fascism*, men tycker inte att Arnstad lyckas visa att detta stämmer, eller att partier som Sverigedemokraterna kan betecknas som fascistiska, rent vetenskapligt. Men boken är infallsrik och

tankeväckande, ett utmärkt bidrag till den väsentliga diskussion om de reaktionära ideologiernas återkomst som måste föras idag.

Först ska sägas: Henrik Arnstads bok *Älskade fascism* är en välskriven, idérik och uppmanande bok, ja ämnet till trots bitvis rolig. Blandningen av genrer som reportage- och facklitteratur möjliggör en bred läsekrets, pedagogiska förklaringar av termer och akademiska teorier bidrar ytterligare.

Arnstad lyckas däremot inte underbygga sin huvudtes: att fascism ytterst bör definieras som ideologisk, folklig ultranationalism och att, utifrån denna definition, ett parti som svenska Sverigedemokraterna bör betraktas som fascistiskt, inte då som ett skällsord, utan rent ”vetenskapligt”.

Arnstad tänker sig att dagens ”forskningsfront” kring fascism står hyfsat samlad kring historikern Roger Griffins fokus på ”ultranationalism” som den gemensamma ”mytiska kärnan” hos olika fascistiska rörelser ideologi. Den så kallade ”kulturella vändningen” inom samhällsvetenskaperna från 1990-talet har, menar Arnstad, vederlagt äldre förenklade synsätt från både vänster och höger som tonade ned ideologins betydelse för fascismen. När marxister talat om fascism som storkapitalets verktyg och liberaler om galna folkförförare har båda sidor, menar denna forskningsinriktning, underskattat ideologins betydelse och dragningskraft. Arnstad understryker också att hans bok just behandlar fascismen som ideologi, ingenting annat.

Men redan här installerar sig ett systemfel i undersökningen som i själva verket brett behandlar fascismen inte bara som ideologi utan som samhällsfenomen. Ja, Arnstad illustrerar själv det otillräckliga i att behandla fascismens idéer – för att inte tala om att i sin tur reducera dessa idéer till extrem nationalism genom – att flitigt gå långt utöver den ideologiska sfären. Motsägelsefullt tar han avstånd från försök att med ”checklistor” pricka av vilka fenomen som bör ingå i karaktäriseringen av en fascistisk rörelse: våldet, diktaturen, ledarkulten osv. Men misslyckas med att förklara varför redueringen av checklisten till en enda punkt vore mer klagörande.

Han tvingas själv – i försöken att artbestämna olika rörelser – tillföra alltfler element. Francos anhängare var, menar Arnstad, snarare reaktionärt konservativa än fascistiska då de inte byggde på folklig massmobilisering. Radikalitet, alternativ modernitet, maskulinitetsdyrkan, kulturbiologism... i Arnstads observanta och bitvis slående historiker över 1900-talets olika fascismer växer listan över såväl ideologiska ingredienser som sociala faktorer som just tillsammans konstituerade det fascistiska fenomenet. Ja, det framstår rent av som en gåta varför Arnstad letar efter en reduering av dess ideologiska och sociala komplexitet till det närmast futtiga ”ultranationalism”.

Kanske är denna onödiga reduktionism ett uttryck för ren vetenskaplig iver att finna lökens kärna. Men varför skulle just fascismen, till skillnad från andra samhällsrörelser, konstitueras runt en enda kärna? Tyvärr tror jag det har att göra med jakten på en enkel formel för att karaktärisera främlingsfientliga partier av Sverigedemokraternas typ. Det vill säga ett försök att med historien som verktyg finna konstanten som förklarar fenomenet. Eftersom Sverigedemokraterna, Sannfinländare med flera saknar så många, ja rentav de flesta, av 1900-talsfascismens tillhörigheter, måste åtminstone någon gemensam nämnare kunna skymta – om vi här har att göra med motsvarande fenomen. Och då tycks vad Arnstad benämner den kulturbiologistiska nationalismen plus, i Sverigedemokraternas fall, könsbiologismen utgöra den bruna tråden.

Men det är den bara i en mycket ohistorisk betraktelse. Denna typ av nationalism, en etnonationalism med språk, kultur och släktskap som avgränsande och sammanhållande kitt, utgjorde ju samhällelig överideologi öster om Rehn och på våra breddgrader fram till andra världskrigets slut – ja, gör det på många håll än i dag. För att inte tala om föreställningen om

den biologiska bestämningen av köns kulturella och sociala rollfördelning. Dessa idéer var ingen produkt av fascismen men inkorporerades som radikaliserade och ideologiska element i dess politiska aktivism.

Den bakvända historiska analysen tenderar tyvärr att snudda vid just det som Arnstad vill undvika; fascismen som ”skällsord”, när han som bevis behandlar tidigare högst etablerade och långt bredare idépaket som idag avvisas av många. Varken demokrater i allmänhet, liberaler eller ens socialister uppfattade för femtio år sedan etnonationalism eller könsbiologism som rent förkastligt – än mindre som fascistiskt. Tvärtom har etnonationalism länge tjänstgjort som också en radikal, ja inte sällan revolutionär, demokratisk kraft mot imperialism och nationellt förtryck. Och kamp för kvinnors rättigheter fördes under nära hundra år ofta med den biologiska olikheten som argument för att omsorg, familjefrågor och fredssträvan skulle in i politiken.

En viktig potential för riktningar av Sverigedemokraternas typ är just den historiska närheten till det ”nationalmedvetande” och de könsuppfattningar som alldeles nyss var så dominerande. En Sverigedemokrat behöver bara sträcka sig efter en skolbok eller ett uppslagsverk från 1950- och 60-talet för att få sin världsbild bekräftad.

Därmed tror jag att Arnstads fascismdefinition i själva verket riskerar att skymma vidden av den globala motreaktion vi står inför – och var den äger rum. Arnstad visar övertygande hur äldre fascism överlevde in i efterkrigstiden för att bidra till nya politiska projekt i ny kostymering efter kalla krigets slut. Och dessa projekt är nog så skräckinjagande, vare sig de benämns fascistiska eller ej. Men av större betydelse i den lössläppta kris kapitalismens epok efter den så kallade ”realsocialismens” fall, är vad som kallats ”historiens återkomst”. Det vill säga den globala renässansen för äldre motsättningar och ett hårdnande klassamhälles hierarkier, tänkesätt och styrsystem. I avdemokratiseringens, de ökande klyftornas och den sociala förtvivlans spår svämmer tidigare tänkesätt tillbaka som genom en historisk backventil: religionens, nationens, traditionens, släktens och det starka ledarskapets ideal (för att inte just nu tala om monarkins) återtar plats där sekularitet, internationalism, ökad jämlikhet och demokratisering nyss framstod som eftersträvansvärd norm.

Har man lust kan man naturligtvis lite otvunget kalla denna tendens för ”fascistisering” – mellankrigsfascismen utgjorde ju den mördande spjutspetsen mot den arbetarrörelse och vänster som bar upp jämlikhetsförsöken. Och begrepp kan förstås mutera och få nya betydelser. Arnstad brottas själv med detta genom termer som ”neofascism”, ”ny form av fascism” eller ”uppdaterad fascism”.

Men att då definiera just Sverigedemokraterna som fascistiskt blir ganska inskränkt. De återflöden av idéer och praktiker vi står inför har betydligt mäktigare bredd och djup än Jimmy Åkessons gruppering. När välfärden nedrustas och miljoner kvinnor i Europa tar över den obetalda omsorgen om sina anhöriga, när Brysselstrojkor avskaffar demokratiska val, när de välbeställdas gated communities fylls av avdragsgillt och lågavlönat tjänstefolk och när arbetarklass åter görs till råvara, då gödslas de ideologiska föreställningar som länge var tillbakaträngda i hela det borgerliga samhället. Men dessa tillhörde inte bara fascismens idéer som snarare utgjorde deras destillat för att motivera kampinriktade massmobiliseringar och sociala hit squads mot vänstern i bred mening.

Istället för att reducera fascismen till en nedkokad ideologi om ultranationalism kunde den ideologiskt förstås som denna radikaliserade häxbrygd av 1900-talets motreaktion i ytterst svåra kris- och krigstider. Och istället för att jaga etiketter på Sverigedemokraterna genom att söka isolera någon av brygdens ingredienser, kan förslagsvis partier av den typen betraktas som förebådare av den ideologiska klimatförändring som dagens motreaktion i vår egen djupa kristid bär med sig. Och som, om det vill sig riktigt illa, kan utkristallisera sociala

stridsformationer av klassisk fascistisk typ i frontalangrepp mot solidariska samhällskrafter. Det gör inte partier av Sverigedemokraternas typ mindre viktiga att bekämpa – men motverkar tunnelseenden som förväxlar stormsvalan med själva stormen.

Arnstads *Älskade fascism* lyckas alltså inte visa att fascismen kan förstås bara genom ideologi eller att ideologin kan reduceras till ultranationalism. Inte heller att partier som Sverigedemokraterna därigenom ”vetenskapligt” bör betecknas som fascistiska. Däremot visar Arnstad vilken komplex ideologisk dekort mellankrigsfascismen representerade – och hur viktiga ämnen därifrån lyckades överleva nederlaget för att göra sig till en del av vår egen tids långt bredare motreaktion mot den globala jämlikhetens ideal och strävanden.

Arnstads infallsrika och oförskräckta diskussion ger både aha-upplevelser och väcker starka invändningar – på så sätt utgör den ett utmärkt bidrag till den akuta diskussion vi måste föra om de reaktionära ideologiernas återkomst i vår tid.

Håkan Blomqvist

Ali Esbati: *Älskade fascism*; recension

Publicerad onsdag, augusti 14, 2013 (på nätet)

*Den här texten om Henrik Arnstads uppmärksammade bok **Älskade fascism – De svartbruna rörelsernas ideologi och historia** är skriven för och i Bokmagasinet i norska Klassekampen, publicerad den 10 augusti. Den norska texten finns [här](#). Jag lägger upp den svenska versionen här. (Den skiljer sig marginellt från den publicerade norska p.g.a. redigering i slutfasen)*

- Det är tjejgymnastiskor.
- Det är det inte alls det! Ser du inte det? Ser du dåligt eller?
- Nej, det är tjejskor.
- Jävla fascist!

Scenen utspelar sig mellan två små pojkar i hippiekollektivet i Lukas Moodyssons film *Tillsammans* (2000). Utsatt för påhopp tar sjuårige Tet (namngiven efter den vietnamesiska befrielseströrelsens offensiv 1968) till det grövsta verbala artilleriet.

Inte sällan är det ungefär så begreppet fascism har använts i vardaglig politisk debatt – kanske särskilt inom vänstern – under efterkrigstiden. Andra världskriget var en sådan urladdning att fascismen i mångas ögon inte bara tycktes militärt besejrad och politiskt diskrediterad, men närmast överkliggjord; passande som en generell term för det ondskefulla. När författaren och historiejournalisten Henrik Arnstad tar sig an fascismen som både ett historiskt och levande fenomen, måste han därför precisera att ordet har kommit att utgöra dels ”ett skällsord”, dels ”en beteckning på en specifik politisk ideologi”. Och det är i den senare betydelsen som Arnstad önskar att fördjupa sig.

Boken inleds med ett kapitel om ”Fascismens historiografi”. Där ska den politiska och vetenskapliga debatten om fascismen sammanfattas, och en hård definition av fascismen erbjudas – en som ska upprepas gång på gång och utgöra det analytiska generalverktyget i boken. Arnstad lutar sig kraftigt mot den brittiske historikern Roger Griffin, ”ansedd som världens främsta auktoritet angående studier av fascismen”. Och definitionen är denna: ”Fascism är en typ av politisk ideologi, vars mytiska kärna – i sina olika gestaltningar – är en

folklig ultranationalism inriktad på nationens återfödelse”. Det sista är ett försök att förklara det uttryck som Griffin har myntat: ”palingenetisk ultranationalism”.

Genom detta gör Arnstad ett skarpt val av teoretiskt perspektiv, vilket han också kortfattat redogör för. Grovt sett väljer en skola där fascismen beskrivs ”positivt” – genom vad den själv står för – i kontrast till att förklara fascismen i huvudsak genom vad den *inte* är; vad den reagerar mot (anti-marxism, anti-feminism, osv.). Och att han teoretiskt placerar sig i ett borgerligt-liberalt läger framför en marxistiskt inspirerad.

Marxistiska bidrag till analysen av fascismen har varit omfattande och fyllda av motsättningar. Ett sammanfattande drag kan sägas vara att de diskuterar hur den kapitalistiska ekonomins ackumulationsprocesser förändras och förändras av förhållanden i och dynamiken mellan olika klasser.

Givetvis kan det perspektivet väljas bort, men Arnstad argumenterar enligt min mening svagt för sitt val. När han ska avfärda marxistiska analyser och forskningsperspektiv, gör han det genom att koppla dem till ”det stalinistiska Sovjetunionen” som ”omedelbart efter 1945 tog kommandot angående en teoretisk förklaringsmodell av fascismen”. Ett uttalande från Komintern 1933 och en text från ett sovjetiskt uppslagsverk 1982 citeras, varefter läsaren försäkras att ingen behöver bry sig om denna ”förklaringsmodell” efter 1990. Men för det första var det enorma konflikter om tolkningen av fascismen inom den tidiga kommunistiska rörelsen. För det andra, och viktigare, är det orimligt att likställa marxistiskt inspirerade teorier om fascismen med rigid sovjetisk statsideologi.

Arnstad återkommer visserligen kort i mer positiva ordalag till marxistiska tänkare som Antonio Gramsci och Nicolas Poulantzas. Men det han ändå kastar ut med sitt ”sovjetiska” badvatten, är kopplingen mellan kapitalismens inre dynamik, dess påverkan på klasstrukturen i samhället, och utrymmet för fascistiska rörelser. Att konkret analysera dessa kopplingar är naturligtvis något annat än att *reducera* fascismen till ett närmast automatiskt utslag av kapitalismen. Arnstad väljer det senare perspektivets orimlighet för att undvika att ge sig i kast med det första. Det finns gott om forskare och teoretiker som – utan att ha något med Sovjetunionen att göra – försöker sätta fascismen och dess organisatoriska utslag i ett socialt och ekonomiskt sammanhang – där ekonomiskt alltså ska förstås mycket mer komplext än att profitkris/arbetslöshet/imperialism automatiskt ger fascism.

Det är kanske en oförlätlig kritiker-synd att efterlysa en annorlunda upplagd bok än den som författaren faktiskt skrivit. Men jag kan ändå inte låta bli att önska att Arnstad hade gjort som Robert O. Paxton gör i sin bok ”The Anatomy of Fascism”, där avsnittet ”What is Fascism?” utgör bokens två sista sidor. För Arnstads inledande teoretiska ansatser kommer i vägen för, snarare än hjälper fram, de välskrivna och spännande kapitlen i bokens mittparti. Men det går heller inte att läsa de kapitlen frikopplade från det teoretiska credot, eftersom Arnstad envisas med att ständigt koppla sina exposéer till Griffins definition, med ”ultranationalismen” som kärnpunkt.

I Arnstads beskrivning är nationalismen ett projekt som föddes med radikala förtecken i den franska revolutionen 1789, men som omvandlades till ett i allt väsentligt konservativt begrepp redan under 1800-talet, med enandet av Italien och Tyskland som viktiga bovar i dramat. Och jo, det ligger visserligen en viktig insikt i att ”nationer skapar inte nationalism, utan tvärtom” och att det finns ett element av att skapa ett ”vi” kontra ”de andra” i varje nationsbygge. Men att därmed avfärda de nationalstatliga projektens progressivt folkliga (och inte bara krigiskt ”mordiska”) potential i 200 år, ger en anmärkningsvärt enögd historieskrivning. En där man måste tänka bort till exempel stora folkrörelser – inte minst arbetarrörelsens – nationella organisering.

Likväl är det utifrån denna förståelse av ”nationalismen” som vi antas förstå ”ultranationalismen” och därmed fascismen. Och detta leder till en rad märkliga slutsatser i

boken.

Enligt Arnstads gränsdragning är det fel att definiera Pinochets diktatur och flertalet andra latinamerikanska militärjuntor som fascistiska. Däremot bör den argentinska peronismen ses som fascistisk. Intressant nog går Arnstad för ovanlighets skull mot Griffin här. Medan Griffin menar att peronismen ”saknade utopin om nationell pånyttfödelse”, så har Arnstad identifierat ”ett starkt drag av antiimperialism hos peronismen, vilket är ett uttryck för nationalism”. Antiimperialism (låt vara att Juan Peróns insatser på det fältet kan diskuteras) kvalificerar alltså *mer* som ingrediens i fascismen, än det genomgripande bruket av våldsapparaten för att undertrycka facklig och social organisering och upprätthålla extrema exploateringsförhållanden. Arnstad underbygger vidare sin beskrivning av den argentinska ultranationalismen med att det florerar latinamerikanska skämt om argentinare – som går ut på att ”argentinsk identitet rent generellt [är] mycket nationalistisk och argentinare uppfattas av övriga sydamerikanska nationer som chauvinistiskt dryga”. Detta är ett påfallande svagt indicium på peronistisk fascism, och metoden skulle få ohållbara konsekvenser om den generaliserades till förekommande skämt om grannfolk runt om i världen.

Arnstads behandling av ”den nationella frågan” ger nog också en ledtråd till att det antifascistiska motståndet är så frånvarande i boken. I verkligheten har ju detta motstånd, både före, under och efter andra världskriget i stor grad ägt rum i en nationell kontext – som en *strid om vad nationsbegreppet ska fyllas med*. Det är symptomatiskt, att när Arnstad för en gångs skull nämner antifascismen, blir det i ganska nedsättande ordalag. Han menar att kampen mot Franco för dåtidens antifascister antog ”en närmast religiös status” och att minnet av denna kamp idag lever kvar som något ”i högsta grad internationellt”. Men, Arnstad menar dels att Francos regim inte ska betecknas som fascistisk (falangisterna var fascister, men deras rörelse ”kidnappades” av den konservative Franco), och dels varnar han för att ”den spanska nationalismen är mer komplicerad än i unga flaggviftande statsbildningar”, då den ”grundar sig i medvetenheten om att Spanien under hundratals år var en europeisk stormakt”. På så sätt kortsluts den antifascistiska mobiliseringen för att rädda den spanska republiken och demokratin.

Ett av de tillfällen då svagheten i Arnstads behandling av nationalismens bredd blir tydligast, är när han ska säga något om Norge, både historiskt och i nutid. Att nämna den roll som skidåkning och folkdräktsdesign har haft för skapandet av norsk kulturell identitet, utan att samtidigt försöka fördjupa sig i dess (föränderliga) klassbas och dess emancipatoriska roll (1814, 1905, 1940) blir helt enkelt inte särskilt bra.

När Arnstad i bokens sista del ”Fascismen – 2000-talets ideologi” återkommer till dagens Norge, präglas beskrivningen mildt uttryckt av bristande precision. När han skriver om Anders Behring Breivik måste han göra en del kullbyttor för att få honom till ”ultranationalist” i den betydelse som begreppet ges i boken. Att Breivik och hans islamofoba meningsfränder snarare är intresserade av att ”skydda” en mystisk ”Västvärld” är ett avgörande moment som bara berörs flyktigt.

När Arnstad skriver om Fremskrittspartiet, heter det att partiet under ”nyliberalen Carl I. Hagen” bara fann ”begränsat gensvar från norska folket”, medan man efter 2001 gjorde ett ”ideologiskt lappkast” och höjde upp invandringskritik till huvudfråga. Detta, samt Siv Jensens ledarskap, ”ökade partiets folkliga anslag”, vilket lät sig göra på grund av ”den extrema nationalism som präglar Norge”. Detta är på varje på punkt så långt från faktiska förhållanden, att det inte kan tjäna som bas för analytiska kommentarer.

Och det är verkligen synd. Norska debatter – om Utøya-traumat, islamofobin, Fremskrittspartiet, den nationella självförståelsen – hade verkligen haft gott av en skarp och historiskt tränad blick snett utifrån. Idag är det svårt att diskutera norsk rasism som ett strukturellt fenomen, och påfallande känsligt att diskutera Fremskrittspartiets roll i sådana

termer. Om detta har Arnstad flera goda observationer, men de kommer helt i skymundan för de illa underbyggda utfallen mot den ”extrema nationalismen” i Norge.

”Älskade fascism” börjar och slutar i problematiska påståenden och analyser. Kan den likaväl utgöra ett gott bidrag till förståelsen av fascismens historia och samtid? Jag skulle – trots min grundläggande kritik – svara ett tydligt ja på den frågan. ”Älskade fascism” öppnar och populariserar viktiga fält. Dels levandegör den mellankrigstiden – en epok som i det allmänna medvetandet har ”försvunnit” bakom andra världskriget, men som har oerhört mycket att säga oss idag. Dels påminner den om att fascismen inte är ett musealt, men ett levande politiskt fenomen. Arnstad skriver medryckande när han förmedlar viktig och för de flesta ganska okänd kunskap om exempelvis japansk och rumänsk fascism, eller bidrar med tankeväckande essäistik i frågeställningar som kvinnors plats i de fascistiska rörelserna; ”judebolsjevismen” i den fascistiska retoriken; fascismens förhållningssätt till det lösliga konceptet ”modernitet”.

Arnstad har i intervjuer varnat för att 2000-talet kan bli ”fascismens stora århundrade”. Hans analytiska förståelse av denna nyandning och hans recept för att möta den, är enligt min mening problematiska på många sätt. Men oron som kommer till uttryck i den är konkret rotad i vår samtida verklighet. ”Älskade fascism” inbjuder läsaren till att se, känna och tänka vidare på den.